

«ԱՐՓ»-ի գրադարան № 2.

ՄԱՐՍԵԼ ԳՐԻՎՅՈ

ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՒՆ ԳՆԱԼԸ

84

Պ-92

Թ Ի Ն Լ Ի Ս

Արադատիկ ժեսպերանոս, Ելիզ. 17

1914

84
9-92

«ԱՐՓԻ»-ի գրադարան № 2.

20 APR 20

10 9 NOV 310

ՄԱՐՍԻԼ ՊՐԻՎՈ

(3586-64)

ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՒՆ
ԳՆԱԼԸ

Խ Ի Յ Լ Ի Ս
Արագածուիկ «Էնսպերանցո», ելիդ. 17
1914

ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՒՆ ԳՆԱԼԸ

Էվրի պրեֆեկտուրայի խորհրդի անդամ պ. Մօրիս Դօտրիկուրը, լինելով բուրժուական ճշտապահ պաշտօնեայ, կանոնաւոր կերպով էլ նուիրւում էր զուարճութիւններին:

Ամեն շաբաթ օրը ժամը մէկի կառաւարդութիւնը Փարիզ էր ուղևորւում, տեղն էր հասնում ժամը երկուսին և իր ուղեպայուսակը ձեռքին Սմատերգամեան փողոցով հարիւր մետրի չափ գնալուց յետոյ ներս էր մտնում № 58 Bis տունը և անկարպետ մաքուր սանդուխներով երկրորդ յարկն էր բարձրանում: Մի կողմ միայն բացուող դրան վրայ եղած ցուցանակը յայտարարում էր, որ այստեղ ապրում է «M-me Գրաֆ, կար անողը» Դօտրիկուրը քաշում էր զանգը. դուռը բաց էր անում գլուխը զգզուած, նիհար բայց կօկէտ ուրէ աղջիկ-աշակերտուհի, և մինչև նա իր վերարկուն կը կախէր և ուղեպայուսակն

1960-2005

քոյրը: Այդ կիրակի օրերը Դօտրիկուրը անց էր կացնում Էվրում, թէպէտ և ձանձրանում էր այդ բանից: Բայց յետոյ աւելի խիստ կերպով բաւականութիւն էր զգում շնորհիւ իր կապի: Առհասարակ, կարծես թէ Մարթան ու նա մէկ մէկու համար ստեղծուած լինէին. երկուսն էլ կարգ ու կանոնի և արտաքին կօրէկտութեան սիրահարներ էին, խնայող էին:

Խորհրդականն իր տարփածուին քիչ միչ դրամ էլ էր տալիս, ճիշտ է շատ քիչ, բայց նա հարուստ չէր և տալիս էր որքան կարող էր, որովհետեւ նա ժլատ էլ չէր: Մարթան ընդունում էր այն: Կարանելու արհեստը աւելի շատ վաստակ էր տալիս, քան պաշտօնեայի պաշտօնը, բայց նա ֆրանսուէիներ ձեռամասնութեանը յատուկ կանոնով ենթադրում էր, որ կնոջ կողմից եղած փաղաքշանքները թէկուզ հէնց ձեռի համար, պէտք է գնահատուին դրամապէս:

Այս բանը երբեք նրան խոչնդոտ չէր հանգիստանում սիրել և հաւատարիմ լինել Դօտրիկուրին: Նա Դօտրիկուրին ընդու-

նել էր իրրեւ դարգացած, կրթուած, վայելչակազմ և իր երեսունհինգ տարիքին համեմատ լաւ պահուած մի մարդ:

Յունիսեան շաբաթ օրերից մէկին առաւօտուայ տառնեմէկ ժամին Դօտրիկուրը վերադառնալով վերաստուգութիւնից, որ երեք օր էր տեւել, ստացաւ սև շրջանակով մի նամակ, որի վրայ Փարիզի նամակատան կնիքն էր խփուած: Նա բացեց ծրարը: Նամակում գրուած էր.

«Պ. Դօտրիկուր.»

«Խորին թախիծով յայտնում եմ ձեզ, որ իմ քոյր m-lle Գրաֆը, որին դուք այցելում էիք, յանկարծամահ եղաւ երէկ՝ չորեքշաբթի օրը շնչն առաւ ընդլայնումից: Նա իմ մեծ քրոջս հետ Փարիզումն եմ գտնուում: Թաղումը տեղի կունենայ վաղը: Դուք երևի կցանկանաք ներկայ գտնուել: Քոյրս թաղումից անմիջապէս յետոյ կվերադառնայ Կուբեր, որովհետեւ պարտաւորուած է լինել ազարակում, իսկ ես միառժամանակ կը մնամ այստեղ մինչև գործերը կարգի դնեմ: Յուղարկաւորութիւնը լինելու է առաւօտեան 10 ժամին:

Խնդրում եմ ընդունել յարգանացս հա-
ւաստիքը՝ Մարի».

Յ. Գ.—Այն ժամանակ, երբ դուք ծա-
նօթացաք Մարթայի հետ թատրոնում,
նրա հետ ես էի:

Երբ խորհրդականը կարդաց նամակը՝
գունատուեց: Երբէք չեա կարող քեզ եր-
կար պատկանող կնոջ մահուան լուրը
լսել անտարբեր կերպով... Դատրիկուրը
զգաց, որ նրա կողերի վրայով կարծես
մըջունները սողացին և նրա աչքերը, որ
վաղուց մոռացել էին լացը, կարծես ու-
ղում էին արտասուել:

«Խեղճ աղջիկ»—շնչաց նա և նստեց
ու իր սիրելի էակին խող մահուան դէմ
եղած դայրոյթը միացրեց իր սրտնեղու-
թեան հետ, որովհետեւ կազմակերպուած
կեանքը քայքայուեց, որ այսուհետեւ այլ-
ևս ոչնչով չի կարող սփոփել իր կիրակի-
նօրեայ ձանձրոյթը: Խեղճ Մարթա, ամեն
ինչ վերջացաւ, նա նրան այլևս չի տես-
նիլ: Խորհրդականը մտածեց թէ թաղման
օրը իր բացակայութիւնը երևի շատ տա-
րօրինակ կը թուար թէ զրկեցներին և
թէ քոյրերին:

Այն եզրակացութիւնը, որ այնտեղ
հաւանակարար կանէին՝ վիրաւորում էր
նրա բարի սիրտն ու նրա անբասիր
զգացմունքը:

Որքան ավստօ, որ նամակները չու-
ղարկեցին նրան: Գոնէ նա մի անգամ ևս
կըտեսնէր իր սիրոյ առարկայի կոկիկ
բնակարանը, հնջաբանը, արհեստանոցը,
ընդունարանը, որտեղ կանգուն փայտեայ
հանդերձաձողերի վրայ կախտած էին
կանանց զլխաբկները: Յանկարծ նա յի-
շեց, որ Մարթայի մօտ իր գիշերուայ ի-
րեղէնները են մնացել, ինչպէս նաև ածի-
ւելու գործիքները, իր պատկերը, նամակ-
ները:

«Պէտք է դնալ»—վճռեց նա:

Բառորդ ժամից յետոյ ուղևորուելու
էր այն կառախումբը, որով առհասարակ
նա գնում էր: Ձեռաց պատրաստուեց նա
և դնաց կայարան:

Սովորական ժամին նա զանգահարեց
իր պաշտելու դրան զանգը:

Նա իսկոյն ճանաչեց որ իրեն դուռը
բաց անող ջահէլ, սևեր հագած, գեղեց-

կակազմ թարմադէմ շիկահեր աղջիկը Մար-
թայի փոքր քոյրն էր:

— Պ. Դօտրիկուր... —, ասաց նա և ամ-
բողջովին կարմրելով շուռ եկաւ. — համե-
ցէք ընդունարանը:

Օրիորդը նրա ետեւից ներս մտաւ սե-
նեակ և նստեց նրա հանդէպ: Խորհրդա-
կանն սկսեց բացատրել, որ վերաքննու-
թեան գործերով բացակայ լինելով ան-
կարող եղաւ ներկայ գտնուել թաղութին:

Արհեստանոցին կից ու միշտ կենդա-
նութիւն վայելող սենեակի այս անգամ-
ուայ խորհրդաւոր լրութիւնը և ջանէլ օ-
րիորդի ներկայութիւնը նրան վախեցնում
էին: Եւ նրա երկչոտութիւնը, ինչպէս էվ-
րի խորհրդարանում, ստիպում էր միայն
չոր ու ցամաք ու պաշտօնական ֆրազ-
ներ արտայայտել:

Մարի Դրաֆը հանեց զրպանից թաշ-
կինակը և սկսեց լուռ կերպով հեկեկալ:
Դօտրիկուրը միանգամայն իրեն կորցրեց:
Նա քար կտրեց և մի հայեացքով աչքա-
ծեց սենեակը: Հանդեձաձողերը կախուած
գլխարկներով կանգնած էին իրենց տե-

ղերում: Թիկնաթոռի վրայ դրուած էր մի
մեծ պսակ սև և սպիտակ յուշուրնքներից,
որի կենդրոնում գտնուում էր մի ապակի
հետեւեալ վերտառութեամբ «Ընդունիր մեր
ցաւակցանքները»:

Ջահել աղջիկը դադարեց լալ:

— Դուք պսակին էք նայում... Այդ
գնեցի ես երեկ երեկոյեան: Գեղեցիկ է,
այնպէս չէ... Քսան և երկու ֆրանք:

— Արժէ, շատ գեղեցիկ պսակ է:

Մարին սրբեց աչքերն և քիթը: Այժմ
նա էլ նայում էր պսակին և նրա աչ-
քերը վառուում էին բաւականութեամբ:

— Օրիորդ, չէ՞ք թոյլ տալ ինձ —, խօ-
սեց խորհրդականը, — սոյն պսակը նուիրել
... (նա վախեցաւ)... յիշատակին... մէկ
խօսքով վճարել դրա արժէքը...

Մարին մտածեց և յետոյ պատասխա-
նեց:

— Ո՛չ ես ևս ուզում եմ մասնակցել,
բայց եթէ կամենում էք, կիսովին գնենք:

Նրանք համաձայնուեցան. այս առե-
տրական յաջողութիւնը նրանց մօտեցրեց
և նրանք սկսեցին աւելի մտերմաբար խօ-

սել: Մարին պատմեց վերջին օրերի դէպ-
քերը, թէ ինչպէս ագարակում ստացուեց
ստիպողական հեռագիր, որով կանչում
էին, որովհետեւ Մարթան շատ ծանր
հիւանդ էր, թէ ինչպէս նա իր մեծ քրոջ
հետ գիշերով ճանապարհ եկաւ և արդէն
Մարթային մեռած գտաւ, իսկ նրա մօտ՝
երէցին և մեռելապահին:

— Յետոյ էլ թաղումը, իսկ վերջն էլ
այսքան անդուրեկան գլխացաւանք... ա-
ւելացրեց աղջիկը իր նենգամիտ ձայ-
նով:— Մեծ քոյրը ստիպուած էր անմի-
ջապէս վերադառնալ և ես եմ ստիպուած
գործ ունենալ նոտարի հետ ժողանդու-
գործ ունենալ նաև որոշել թէ ինչ
թեան համար: Հարկէ նաև որոշել թէ ինչ
անել արհեստանոցի հետ: Գլխաւոր ար-
հեստաւորուհին ուղում է գնել արհեստա-
նոցը, բայց կոպէկներ է առաջարկում:
Մտածում եմ, արդեօք լաւ չի լինի, որ
ինքս կանգնեմ գործի գլուխը: Ես լաւ
դերձակուհի եմ և վաճառական արհեստա-
նոցում կառավարչուհի էի և շուտով կըն-
տեկանայի գլխարկներ շինելու գործին:
Միայն ինձ այն բանն է սարսափեցնում, որ

մեն մենակ կը մնամ Փարիզում...

Դատրիկուրը ականջ էր դնում նրան և
գտնում էր, որ նա համակրադէմ է և հե-
տաքրքիր աղջիկ: Երբ օրիորդն ասաց
«Ժառանգութեան պատճառով», նա մը-
տածեց, որ իր տուած փողերն էլ այդ ժա-
ռանգութեան մէջ են գտնուում որպէս
Մարթայի խնայողութիւն և կը վիճակուեն
այս աշխոյժ ու ժիր զեղջիկուն: Այս
բանը նրան հաճոյք պատճառեց: Նա
մտքում ծրագիրներ էր կազմում, որնէ
կերպ հարցնել իր գիշերաշապիկների,
ածիլուելու գործիքների և պատկերի մա-
սին, բայց ի հարկէ նրան թւում էր, որ
անքաղաքավարութիւն կը լինի ջանել աղ-
ջկան յայտնել իր մտերմական յարաբե-
րութեան մանրամասները և նա վճռեց
գրել մեծ քրոջը: Եւ նա ոտքի ելաւ մնաւ
բարեւասելու:

Մարին դարմացաւ:

— Ինչպէս, դուք ճանապարհւում էք:
Միթէ դուք չէք կամենում գնալ ինձ
հետ...

— Ձեզ հետ... Ուր,

— Ի հարկէ գերեզմանատուն... պսակը
տանելու համար: Հեռու չէ, Ամստերդա-
մեան փողոցի վերջում... Մօնմարտրեան
գերեզմանատունը...

— Ի հարկէ, օրիորդ—, պատասխանեց խորհրդականը, մեծ հաճոյքով. մենք կառք կը վարձենք:

— Շատ բարի, նա կը տանէ պսակը, իսկ մենք ոտով կը գնանք հտեից: Ես գնամ գլխարկս ծածկեմ:

Նա միայնակ մնաց սենեակում: Կիսաբաց դռնով գողունի կերպով ներս սողացին ախոռը յիշատակները և երիտասարդ մարդուն յիշեցրին իր պաշտած կնոջ շարժումները, մարմնի զրույթեան ձևերը, նրա փաղաքշանքները, որի վրէպներն էին այս կահկարասին, որոնք ընդգծում էին Սիրոյ և Մահուան մէջ եղած սարսափելի հակադրութիւնը: Եւ երբ վերադարձաւ Մարին, որ իր սղաղդեանում սե զլխարկով ու անդլիական կրէպից շինած շղարշով անշափ զեղեցիկ էր, խորհրդականը սրտի թեթևութեամբ շունչ քաշեց...

Արդէն մօտաւորապէս ժամը երեքն էր, երբ կառքը հասցրեց նրանց Մոնմարտրեան գերեզմանատան պատնէշին. Գօտրիկուրը պսակն անցկացրեց աջ թևի վրայ, իսկ ձախն առաջարկեց Մարինն և նրանք գերեզմանատուն մտան, հանդարտ և լուռ անցան դեռ նոր ջրած ուղիով, որ արևի ճառագայթներով էր լուսաշաղկուէր,

որից փայլում էին նաև տոսախի տերևներն ու միանման դամբարանների քարերը:

Երկուսն էլ շոքել էին և յոգնել:

— Գիտէ՞ք ճանապարհը—, հարցրեց խորհրդականը, որպէս զի մի բան հարցրած լինի:

— Օ, այո—, պատասխանեց աղջիկը. — Ես շատ լաւ յիշում եմ:

Նրանք մեծ ծառուղիից թեքուցին դէպի փոքրիկ շաւիղը, որ դէպի աջ կողմն էր ծուռում: Այստեղ գերեզմաններն աւելի համեատ էին, մէկը միւսին հպուած, բայց այստեղ, գերեզմանատան այս անկիւնում աւելի շատ ծառեր կային: Կարծես թէ չքաւորներն ուզում էին այնպէս քաւել իրենց մեղքերը, ինչպէս որ ապրել էին— ստուէրում: Ծառերի վրայ ճուռում էին և իրար հետ կուռում ճնշողութիւններ:

— Ահա, խօսեց Մարին, կանգ առնելով դատարկ վայրի մօտ. Մարին անցաւ տոսախի սաղարթով, Գօտրիկուրը նրա հետևից և նրանք մօտեցան դռը փայտից շինած փոքրիկ խաչին: Որը դեռ ևս նոր էր և այնպէս էր փայլում, կարծես դեռ ևս ներկը ցամաքած չը լինէր, խորհրդականը կարդաց սպիտակ տառերով գրած «Մարթա Գրաֆ» և ծննդեան ու մահ-

ւան թուերը:

Աղջիկը տիրոջ հայեացք գցեց գերեզմանին, թաշկինակը փռեց և չոքեց. Դօստրիկուրը կանգնած մնաց, բայց զխարկը հանեց և մտազբաղ դիրք ընդունեց:

Նա ոչ մի բանի մասին չէր մտածում. մանգալուց, շոգից և այս առաւօտուայ բոլոր անսպասելի պատահարներից նա յոգնել էր և կիսամոռաց դրութեան մէջ էր: Յանկարծ նա իր կողքին լսեց թոյլ հեկեկանքի ձայնը: Այս հեկեկանքը, ինչպէս մի բոթոց, կարծես արթնացրեց նրան, շուռ տուեց սրտում հաւաքուած յուզումները: Հոգը, խաչը, գերեզմանների զարդարանքները, կիպարիսներն ու սոսախենիները միանգամից նրա շուրջը մթնեցան, կարծես այն տեսարանը բացուեց, երբ ամպերը գալիս ծածկում են արևի լոյսը: Նեարդներին թախծալից ալեկոծումը տիրեց և այս տխրութեան մէջ խիստ կերպով հպւում էին իրար դէպի հեկեկացող քոյրը եղած խղճանքը դէպի հանգուցեալի քոյրը եղած ամսոսանքը:

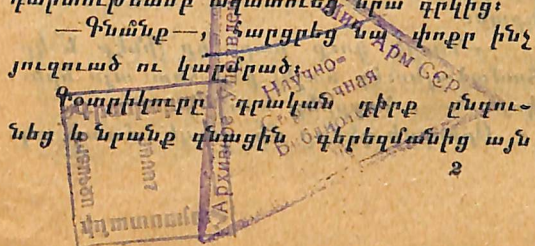
Խեղճ Մարթա. նա նորից տեսնում էր նրան գունատ, յոգնած, մանաւանդ կեանքի վերջին շաբաթը: Չէ որ նա միակ էակն էր, որ մօրը մահից յետոյ ամբողջ տասը տարի փաղաքշում էր նրան:

Նրա պաշտօնէական կեանքը, որ գրկուել էր կիրակնօրեայ տեսակցութեան յոյսից, յանկարծ պատկերացաւ նրա առաջ իր ամբողջ տգեղութեամբ, որ բաժանուած էր երկու կէտի՝ ձանձրալի գործ և ձանձրալի գուարճութիւններ կաֆէում: Իրեն մասին հանած այս եզրակացութիւնը աւելի ևս ոյժ տուեց նրա վշտին և նա զգաց, որ աչքերի մէջ արցունքներ երեւացին:

Այդ րոպէին Մարին ոտքի ելաւ և նկատեց, որ նա լալիս է: Նրանց սրտերի ալեկոծումները փոխադարձաբար թափանցում էին մէկից միւսին, ինչպէս երկու իրար հանդէպ դրուած հայելիների մէջ երեւցող առարկան և նրանք այնպիսի շարժում գործեցին, ինչպէս բնազդաբար տեղի է ունենում այն ազգականների մէջ, որոնց աչքի առաջ դեռ նոր ծածկեցին թանկագին դիակի դագաղի խուփը. նրանք զրկեցին միմեանց: Խորհրդականը համբուրեց աղջկան թշից վեր, որ արցունքից ազի էր դառել: Աղջիկը հանդարտութեամբ աղատուեց նրա գրկից:

— Գնանք —, ֆարցեց նա փոքր ինչ յուզուած ու կարճրած:
Դօստրիկուրը գրական գիրք ընդունեց և նրանք գնացին գերեզմանից այն

1960-2007-3586-64

ճամբով, որով դեռ նոր էին եկել: Մարին լուռ, աչքերը խոնարհած առաջ էր գնում: Սիրտն անկանոն կերպով էր բարախում. կրկնուող վշտի հարուածները հեկեկանք առաջացրին: Ինչպէս առհասարակ զգայուն սիրտ ունեցող տղամարդը տեսնելով լացող գեղեցիկ կնոջ ցանկութիւն է զգում զրկել նրան, նոյնը ցանկացաւ և խորհրդազական՝ զրկել, սփոփել, մխիթարել նրան փաղաքշական խօսքերով:

Գերեզմանատան պատնէշի մօտ կարծես Մարին ուշքի եկաւ:

— Պարոն, ես ձեզ աղատում եմ—, ասաց նա,— ես պիտի գնամ նօտարի մօտ. երևի դուք էլ գործեր կունենաք... Դօտորիկուրը ոչ մի գործ չունէր, բայց զգացմունքների անսովոր նարուածները առաւօտից խոնջացրին նրան:

— Այո... փնթփնթաց նա,— ես պէտք է գնամ մինիստրութիւնը:

Օրիորդը նայեց նրա աչքերին, իոկ նա շատ ափսոսաց, որ բաժանուում է նրանից. նա ուզում էր նորից տեսնել նրան:

— Գուցէ դուք բարի կը լինէք և կը համաձայնուէք ճաշել ինձ հետ այս երեկոյեան—, հարցրեց նա:

Օրիորդի դէմքը մի րոպէ մտազբաղ

ու զուարթ կերպարանք ընդունեց:

— Ինչհէ չէ, լաւ—, պատասխանեց նա: Ես բոլորովին միայնակ եմ: Պրտեզ կը ճաշենք մենք: Կամենում էք ճաշարանում՝ Մօրէժ փողոցի վրայ:

— Դուք ճանաչում էք այդ տեղը:

— Ի հարկէ, երբ ես Փարիզ էի գալիս, միշտ Մարթայի հետ այնտեղ էինք ճաշում:

— Շատ լաւ. ուրեմն վճռուած է... Որ ժամին:

— Եօթին... Եթէ ձեզ յարմար է, մենք կը պատահենք միմեանց ձիաքարշի կայարանում Notre Dame de-Iorette

Նրանք սեղմեցին մէկ մէկու ձեռքերը: Դօտորիկուրը դեռ ևս կանգնած էր միևնոյն տեղի վրայ և նայում էր օրիորդի հեռացող ստուէրի ետևից: Օրիորդը անկիւնի մօտ շուռ տուեց քայլերը և տեսողութիւնից անյայտացաւ: Այն ժամանակ նա գնաց դիմացի փողոցի մայթերով դէպի Աստղի կամարը, իսկ յետոյ իջաւ դէպի Ելիսեան դաշտերը: Նրա մօտով անց էին կենում կանայք, տրկնայք, որոնց հետևում էին դանդաղ կերպով նրանց կառքերը, աղախինները, աշխատաւորուհիները, և ծախու գեղեցկուհիները: Մի միտք միայն համակել էր նրան. «Ես ար-

դէն այնքան ջանել չեմ, որ նոր կապեր հաստատեմ»: Եւ նա ինքն էր իրեն հակառու: «Բոլորովին ոչ... Եւ ինչո՞ւ ոչ, եթէ նա մնում է Փարիզում... Նա ըստ երևոյթին բոլորովին համեստութիւն չէր անում»: Վերջապէս այս մտքերն այնքան գրգռեցին նրան, որ նա պատրաստ էր յարձակուել առաջին պատահողի վրայ և թակել: Նա մտաւ կափէ, վերցրեց լրագիրը և սկսեց ծայրէ 'ի ծայր կարգաւ մինչև յայտարարութիւնները, կարծես թէ ինչ որ պարտաւորեցուցիչ գործ կատարելիս լինէր, և այնքան նստեց, մինչև որ կայարանը գնալու ժամանակն հասաւ:

Մարին եկաւ ժամադրավայրը որոշեալ ժամին: Արդէն եօթն էր խփում. նա արդէն քսան բոպէ կը լինէր, որ սպասում էր: Նրանք հանդիպեցին ժպիտներով և երկուսն էլ զգացին, որ շատ հաճելի էր երկրորդ անգամ պատահելը: Նրանք արագութեամբ գնացին ճաշարան և նստեցին այն սեղանի մօտ, որտեղ Դօտրիկուրը միշտ ճաշում էր Մարթայի հետ: Ճաշը, ի հարկէ, շատ ուրախ անցաւ:

Կարծես թէ ինչ որ լուռ համաձայնութեամբ նրանք չէին ուզում խօսել Մարթայի մասին: Մարին պատմում էր իր մանկութեան, ագարակի, մենաստանի, արհեստանոցի մասին: Նա կենդանութիւն էր ստացել և զուարթ տրամադրութեան տակ էր: Հարեան սեղանի մօտ նստած աղամարդիկը սքանչացող ու նախանձալից հայեացքներով էին նայում նրան և Դօտրիկուրին այս բանը գուր էր գալիս: Այնուհետև նրանք սկսեցին խօսել ապագայի մասին՝ մնալ Փարիզում թէ՞ ծախել գործը:

Դօտրիկուրը հաւատացնում էր, որ հարկաւոր է մնալ, իսկ նա ասում էր, որ ինքն անփորձ է և վախենում է մենակութիւնից:

— Բայց ես միշտ պատրաստ եմ ձեզ ծառայելու. ընդդիմախօսում էր խորհրդականը: Նա բռնեց նրա ձեռքն ու սկսեց քնքշաբար սղմել: Եւ բարձրաձայն ասած խօսքերի մէջ նրանք հասկացան և լեզուով չարտայայտուած մտքերը:

Քաղցրաւենիք ուտելիս խորհրդականը

վճռեց խօսել իր նամակների ու ամեկի մասին: Մարթայի քոյրը յիշեց, որ մի ինչ որ տեղ տեսել էր այդ բաները: Ներանք վճռեցին, որ նա ճանապարհ կը գցէ Մարիին մինչև տունը, կը վերցնէ իր իրեղէնները և ժամը տասին ճանապարհուող կառախմբով կը ճանապարհուի ինքի:

Նրանք բաւական ուշ դուրս եկան ճաշարանից և սուրճ ու սև-հաղարջից պատրաստած քաղցր խմիչքը խմելուց յետոյ Ամստերդամեան փողոցով գնացին մինչև № 58 Bis տունը: Մարին որոնեց ու գրտաւ Դոտրիկուրի իրեղէնները, լրագրի մէջ փաթաթեց և կապեց: Խորհրդականը հանեց գլխարկը և մոմը ձեռքին լոյս էր սնում. նա փոքր ինչ գողում էր:

Նրբ ամեն ինչ վերջացաւ, նրանք կանգնած միմեանց հրեսին նայեցին

— Վերջապէս ես պէտք է մնաս բարևասեմ—, հազիւ լսելի ձայնով խօսեց Դոտրիկուրը, և ինչպէս որ քիչ առաջ գերեզմանատան, այնպէս էլ այժմ այս բաժանումը տխրեցրեց նրան: Մարին ոչինչ չը

պատասխանեց: «Յիմարութիւն կը լինի այսպէս անեղը»,— մտածեց նա ինքն իրեն:

— Բայց նախ քան իմ գնալը, թոյլ տուէք մի անգամ էլ տեսնել Մարթայի սենեակը... Վերջին անգամ—, խնդրեց նա, որպէս զի մի կերպ գոնէ առժամանակ յետաձգէ իր բաժանումը:

— Լաւ—, պատասխանեց նա և այս «լաւ»-ը հնչեց շատ յուզուած կերպով: «Եթէ ես այժմ և եթէ չեմ փորձիլ—, մըտածեց Դոտրիկուրը,— կը նշանակէ վերջացաւ... Ես այլևս նրան չեմ տեսնիլ: Օրիորդը գնաց առաջ, իսկ նա նրա ետեւից: Եւ երբ նրանք մտան սենեակը և օրիորդը մոմը դրեց զիշերասեղանի վրայ, նա հոգի առաւ և գրկեց աղջկան, սկսեց համբոյրներ տեղալ նրա հրեսին, կրծքին, մազերին: Նա աշխատում էր դուրս պոկուել և ցածր ձայնով քչփչում էր. «Խեղաքարուցածք, ի՜նչ է:.....»

Յաջորդ օրը երեկոյեան, Մարին ճանապարհ էր գցում խորհրդականին գէպի կայարան: Նրանք նստած էին դահլիճում խօսում էին ապագայի մասին: Մարին

որոշեց իր ձեռքն առնել արհեստանոցը և
այսպիսով վճռեցին որ նրանք ամեն շա-
բաթ օրը կը տեսնուեն: Մինչև կառա-
խմբի մեկնիլը մի քանի բոպէ էր միայն
մնում: Դօտրիկուրը ուզում էր կապոյտ
թղթադրամը դնել աղջկայ ձեռքը, բայց
նա համարեա լալով մերժեց:

— Դուք ինձ պարտ էք միայն տասնե-
մէկ ֆրանք՝ պսակի կէս դինը:

Նա տուեց նրան տասնեմէկ ֆրանք և
աղջիկը կենդրոնացած հայեացքով դար-
սեց դրամը իր քսակի մէջ:

— Հա՛, ժպտաց Դօտրիկուրը— եթէ
խեղճ Մարթան այժմ մեզ տեսնէր...

— Այո՛, նա, զոնէ, կը մխիթարուէր,
որ մենք չը մոռացանք նրան—, պատա-
սխանեց Մարին ամենայն անկեղծու-
թեամբ, յիշելով պսակը և իրենց գերեզ-
մանատուն գնալը:

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0317219

7012